

door J. A. Burggraaff

De inhoud van dit artikel is het resultaat van overleg met een aantal van mijn collega's. Terwijl ik uiteraard de verantwoordelijkheid volledig voor mijn rekening neem, wil ik er gaarne op wijzen, dat de ontwikkelde gedachten slechts voor een deel van mij afkomstig zijn.

Investeringsaftrek

1. In 1953 is bij de „Wet houdende fiscale voorzieningen in het belang van de werkgelegenheid op langere termijn” de investeringsaftrek geïntroduceerd. Blijkens de Memorie van Toelichting moet deze faciliteit worden gezien in het kader van de industrialisatiepolitiek. In ditzelfde kader was ook de Wet Belastingherziening 1950 tot stand gekomen, welke o.m. de vervroegde afschrijving regelt. Beide wetten beogen de investeringsactiviteit te stimuleren, zowel in de richting van uitbreiding als in die van vervanging en modernisering. De vervroegde afschrijving leidt daarbij tot belastinguitstel, en vergemakkelijkt zodoende de financiering; de investeringsaftrek leidt tot belastingverlaging.

2. De regeling van de investeringsaftrek houdt in het kort gezegd in, dat gedurende een beperkt aantal jaren de belastbare winst met een zeker percentage van de gecontracteerde investering wordt verminderd. Wordt de investering binnen 10 jaar afgestoten, dan wordt op overeenkomstige wijze een bijtelling op de belastbare winst toegepast. Aantal jaren gedurende welke aftrek wordt toegepast, en hoogte van het percentage worden door de Regering gemanipuleerd ter regulatie van de investeringsactiviteit. Momenteel bedraagt de aftrek: 5 % gedurende 2 jaren.

Verwerking in de jaarstukken

3. De investeringsaftrek kan voor de verwerking in de commerciële jaarstukken op drieërlei wijze worden beschouwd:

- a. Als een tegemoetkoming, die buiten de winstsfeer dient te blijven; in dit geval zal de bespaarde belasting moeten worden toegevoegd aan een rekening van eigen vermogen.
- b. Als een bijdrage in de aanschaffing van een bedrijfsmiddel; in dit geval dient de bespaarde belasting te worden verantwoord als een verlaging van de kostprijs van het vast actief.
- c. Als een bate in de jaren, waarin de aftrek wordt genoten, waarbij men dan al of niet rekening kan houden met de mogelijkheid, dat ooit desinvesteringsbijtelling zal worden toegepast.

De wet geeft geen duidelijke indicatie, welke beschouwingswijze de voorkeur verdient.

¹⁾ De tekst van dit artikel was reeds gereed vóór de opvatting van de Accounting Principles Board van het A.I.C.P.A. over de Amerikaanse variant van de investeringsaftrek werd gepubliceerd (Journal of Accountancy, febr. 1963). De opvatting van de Board komt, wat de verwerking in de jaarstukken betreft, in hoofdzaken overeen met de conclusie, die in dit artikel wordt bereikt.

4. De onder 3a vermelde beschouwingwijze moet in het algemeen worden afge-
wezen. Men zou inderdaad de stelling kunnen innemen, dat de belasting, bespaard
tengevolge van de investeringsaftrek moet worden toegevoegd aan een Investe-
ringsfonds, zodat de ontvangen gelden beschikbaar blijven niet alleen voor de
financiering van de thans verrichte investering, doch mede voor de financiering
van de vervanging wanneer de huidige investering te zijner tijd zal zijn versleten
of verouderd. Op die wijze zou de investeringsaftrek dan als een permanente in-
vesteringssteun worden aangewend. Mogelijk zou deze opvatting het meest stro-
ken met de bedoelingen van de wetgever, doch zij wordt onhoudbaar geacht om
de volgende redenen:

- a. Ook voor de vervangingsinvestering zal, zo moet men veronderstellen, aftrek
worden genoten. Het investeringsfonds zou zo tot in het oneindige accumuleren.
- b. Bij sommige bedrijfstakken (zoals luchtvaart, scheepvaart) vormt de aftrek
metterdaad een factor, die in de berekening van het rendement der investering
een belangrijke rol speelt. Toevoeging van de bespaarde belasting aan het ver-
mogen zou in deze bedrijven het beeld van de rentabiliteit geheel scheef trekken.
- c. De aftrek wordt genoten in het kader van de belastingheffing. In het algemeen
zal men er toch van uit moeten en mogen gaan, dat fiscale meevallers - uit welke
hoofde dan ook - op een of andere wijze aan het resultaat ten goede behoren te
komen.

Wel kan worden gesteld, dat indien „boven de streep” voorzieningen moeten wor-
den getroffen met het oog op bepaalde expansieprogramma's, het een elegante
oplossing is de door investeringsaftrek bespaarde belasting aan deze voorzieningen
te doteren.

5. De sub 3b vermelde beschouwingwijze is in beginsel niet onjuist te achten,
omdat zij in het algemeen overeenkomt met de betekenis, die de investeringsaftrek
bij het nemen van de investeringsbeslissing heeft. De aftrek zou aldus een plaats
krijgen in de rendementsberekening van de investering, en daarmee in de bepaling
van de waarde der werkeenheden, d.w.z. in de afschrijvingspolitiek.

Practisch kleven aan deze visie echter grote moeilijkheden, te weten:

- a. De investeringsaftrek is weliswaar een maatregel van structurele aard, doch
wordt door de Regering gemanipuleerd in het conjuncturele vlak. Iedere wijzi-
ging van de investeringsaftrek zal bij de besproken visie repercussies hebben
op de vervangingswaarde, en leiden tot herziening van de afschrijvingen in het
heden en strikt genomen ook tot herziening van die in het verleden. De wijzi-
gingen in de investeringsaftrek zouden op deze manier het beeld van rentabi-
liteit en vermogen geheel scheef kunnen trekken.
- b. De verlaging van de kostprijs van het actief in de commerciële stukken kan niet
worden overgenomen in de fiscale stukken. De afwijking tussen commercieel
en fiscaal vermogen, die aldus ontstaat, leidt tot fiscale latenties, welke van
jaar tot jaar bij de balansopmaking gecompliceerde berekeningen nodig maken.
6. De opvatting genoemd onder 3c houdt in dat de belastingbesparing geheel als
bate wordt verantwoord in het jaar, waarin de investeringsverplichting is aange-
gaan, en in het daarop volgende jaar. (Als variant laat zich nog denken, ofschoon

deze voorzover bekend zelden wordt toegepast, dat rekening wordt gehouden met de mogelijkheid van desinvesteringsbijtelling ingeval van afstoting, en de belastingbesparing aan 10 achtereenvolgende jaren wordt toegerekend.)

Indien de afschrijvingen overigens op de gebruikelijke voet worden berekend (b.v. bepaald percentage van de aanschaffingsprijs), leidt de hier besproken opvatting tot een *flattering* van de resultaten in de jaren, waarin investeringsaftrek wordt genoten.

Ter motivering van deze conclusie moge er op worden gewezen, dat de investeringsaftrek weliswaar leidt tot een als bate aan te merken belastingbesparing, doch dat die aftrek wordt toegekend *terzake van de aanschaffing van een bedrijfsmiddel*. Bij de verantwoording der belastingbesparing in de jaarlijkse resultatenrekeningen zal dit element tot uitdrukking moeten worden gebracht; laat men dit achterwege, dan wordt de investeringsbeslissing onvolkomen en daardoor onjuist weergegeven. Bij die beslissing zal de belastingbesparing als factor hebben meegepeeld; zij zal daarbij zijn opgevat als een verlaging van de aanschaffingsprijs, welke haar effect heeft op de waarde der werkeenheden gedurende de gehele nuttige levensduur van het bedrijfsmiddel. Van een juiste weergave van de investeringsbeslissing in de jaarrekening is dus slechts sprake, indien de belastingbesparing als bate wordt verantwoord al naarmate er werkeenheden geacht worden te zijn verbruikt. Anders gezegd: de belastingbesparing moet aan de gehele nuttige gebruiksduur worden toegerekend. Rekent men die besparing alleen aan de eerste twee jaren toe, dan wordt de waarde der werkeenheden in die twee jaren met een te laag, en in de volgende jaren met een te hoog bedrag weergegeven.

Dat hier inderdaad van een *flattering* sprake is, springt al dadelijk in het oog, wanneer de situatie zich voordoet, dat de investeringsverplichting reeds is aangegaan (zodat aanspraak op aftrek bestaat), doch de investering zelf nog niet is gerealiseerd (zodat commercieel nog geen afschrijving wordt verricht).

De onder 3c besproken behandeling is daarom alleen *dán* maar juist, indien er via extra-afschrijvingen voor gezorgd is, dat de waarde der verbruikte werkeenheden per saldo juist wordt weergegeven. Blijven deze extra-afschrijvingen achterwege, dan zal deze behandeling in het algemeen moeten worden afgewezen, al mede omdat dan geen voorziening is gevormd door eventuele bij afstoting toe te passen desinvesteringsbijtelling. Slechts wanneer het om kleine investeringen tot beperkte bedragen gaat, kan verantwoording van de belastingbesparing als bate van het jaar, waarin de aftrek wordt genoten, om redenen van gemak en eenvoud worden aanvaard.

7. Van belang bij de behandeling van dit vraagstuk is voorts uiteraard de onzekerheid, of de investeringsaftrek metterdaad in de vorm van belastingbesparing kan worden gerealiseerd. Immers, indien er geen belastbare winst is, dan levert de aftrek niets op. De behandeling van de aftrek zal in dit geval in eerste aanleg moeten zijn als van een compenseerbaar fiscaal verlies; d.w.z. dat in de balans aan dit actief geen waarde wordt toegekend.

8. Uit het voorgaande kan worden geconcludeerd, dat de belastingbesparing tengevolge van investeringsaftrek een bate is; dat zij geen bate is, die uitsluitend en volledig aan de jaren waarin zij is genoten, mag worden toegerekend; dat de af-

trek niet in mindering kan worden gebracht op de aanschaffingsprijs en dus op de afschrijvingen, doch anderzijds met die afschrijvingen wel nauw samenhangt. Dit leidt tot de volgende gedragslijn als meest-aanvaardbare oplossing:

- a. De investeringsaftrek dient (indien van materiële betekenis: afzonderlijk) als bate in de verlies- en winstrekening te worden opgenomen, mits zij metterdaad in belastingbesparing is gerealiseerd.
- b. Jaar voor jaar mag geen groter gedeelte van de investeringsaftrek als bate worden opgenomen, dan overeenkomt met het toegepaste afschrijvingspercentage. Wordt 10 % afgeschreven, dan is 10 % van de investeringsaftrek bate, enz.
- c. Door deze „uitsmering” van de aftrek is steeds een voldoende voorziening aanwezig voor desinvesteringsbijtelling ingeval van verkoop, behoudens ingeval van wijziging van het belastingtarief.
- d. Na 10 jaren is er geen sprake meer van desinvesteringsbijtelling, en zal het restant der investeringsaftrek als „vooruitontvangen inkomsten” blijven staan en in de loop der volgende jaren successievelijk aan de winst worden toegevoegd.
- e. Ingeval van verkoop van het bedrijfsmiddel komt het restant van de investeringsaftrek als boekwinst bij verkoop ten gunste van de resultatenrekening.
- f. Deze procedure behoeft alleen te worden gevolgd bij belangrijke investeringen of investeringsprogramma's. Zolang het gaat om kleine investeringen tot beperkte bedragen kan om redenen van gemak en eenvoud worden aanvaard, dat de belastingbesparing wordt verantwoord als bate van het jaar, waarin de aftrek wordt genoten.

Tantième-berekening

9. Ten aanzien van de berekening van het winstaandeel der tantiëmisten leidt deze gedachtengang tot de volgende conclusies:

- a. Indien tantiëmisten aanspraak hebben op een deel van de winst vóór belasting, zal, aangezien de investeringsaftrek wordt geëffectueerd in de belastingheffing, de bate wegens belastingbesparing tengevolge van deze aftrek buiten de tantiëmegrondslag moeten blijven.
- b. Hebben tantiëmisten aanspraak op een deel van de winst ná belasting, dan zal de belastingbesparing, op de wijze als boven omschreven van jaar tot jaar berekend, aan de tantiëmegrondslag moeten worden toegevoegd. Dit betekent dat de belastingbesparing ook voor de tantième-berekening moet worden „uitgesmeerd”. Het saldo der uit dezen hoofde vooruitontvangen inkomsten draagt het karakter van een voorziening, welke noodzakelijk is om het resultaat naar bedrijfs-economisch juiste maatstaven tot uitdrukking te brengen.
Naar haar aard behoort deze voorziening daarom „boven de streep” te worden getroffen, en in de bepaling van de tantiëmegrondslag te worden betrokken.

Waardebepaling van een onderneming

10. Handelden de voorgaande punten over de verwerking van de belastingbesparing door investeringsaftrek in de jaarlijkse verslaglegging, geheel andere problemen doen zich voor bij de waardebepaling ingeval van overname van bedrij-

ven resp. aandelenpakketten. Hier gaat het immers niet alleen om een zo getrouw mogelijk beeld van de jaar voor jaar bereikte resultaten, doch speelt veelal ook de intrinsieke waarde een rol.

11. Bij de bepaling der rentabiliteit over verstreken jaren zal men de resultaten over het verleden moeten berekenen in overeenstemming met het voorgaande: dus de belastingbesparing uitsmeren over de gebruiksduur van het activum. Ten aanzien van de winstprognose zal men in beginsel evenzo moeten handelen. De omstandigheid dat de investeringsaftrek gebleken is een wisselvallige grootheid te zijn, maakt de verwezenlijking van dit beginsel niet zo eenvoudig. Evenals bij de schatting van het toekomstig belastingtarief is hier een onzekerheidselement aanwezig.

12. Bij de bepaling van de intrinsieke waarde - voorzover van belang voor de waardebepaling - zal men onderscheid moeten maken of het bedrijf zelf, dan wel het aandelenkapitaal object van waardering is. In eerstbedoeld geval heeft de koper aanspraak op aftrek, de verkoper krijgt desinvesteringsbijtelling alsmede afrekening der nog te verrekenen aftrekken ex voorgaande jaren. De situatie is dus dezelfde als in geval van incidentele koop en verkoop van een willekeurig bedrijfsmiddel. Voor de berekening van de intrinsieke waarde kan daarom zonder meer van de vervangingswaarde der bedrijfsmiddelen worden uitgegaan, zonder correctie wegens terzake te verkrijgen investeringsaftrek of - bijtelling.

De „vooruitontvangen inkomsten” wegens belastingbesparing zijn in dit verband dus te zien als een vrije reserve. Aftrek en bijtelling vormen hier a.h.w. een recht van overgang.

13. Hoe nu ingeval van verkoop der aandelen? Bik, in „Naamloze Vennootschap” augustus 1960, stelt dat de intrinsieke waarde moet worden verminderd met de contante waarde der door de koper te derven investeringsaftrek. Naar het voorkomt is deze opvatting niet juist. Het is ongetwijfeld zo, dat aan de koper van de aandelen de investeringsaftrek ontgaat die hij zou hebben genoten, indien hij de individuele bedrijfsmiddelen zou hebben gekocht, en hoogstwaarschijnlijk zal de koper met deze omstandigheid bij het uitbrengen van zijn bieding, resp. bij de beoordeling van de vraagprijs terdege rekening houden. Maar bij het bepalen van de intrinsieke waarde gaat het niet om in de sfeer van de koper resp. de verkoper liggende overwegingen terzake van alternatieve mogelijkheden die zich aan hen voordoen, en die de propositie voor hen meer of minder aantrekkelijk maken. Bij de bepaling van de intrinsieke waarde gaat het om een objectieve waardebepaling, derhalve om de vraag: welke zijn de activa en passiva der vennootschap, en welke is hun waarde? Daarbij zal de waarde der bedrijfsmiddelen moeten worden gebaseerd op de vervangingswaarde, zonder correctie wegens door de vennootschap destijds ontvangen investeringsaftrek, immers een historisch gegeven, dat voor het heden niet interessant is; en a fortiori zonder correctie wegens door de koper te derven investeringsaftrek, daar dit een subjectieve omstandigheid is welke voor de objectieve waardebepaling betekenis mist.

Men zou nog kunnen stellen, dat het begrip „vervangingswaarde” impliceert, dat men rekening dient te houden met de aftrekmogelijkheden zoals die bestaan op het tijdstip der waardering. Naar het voorkomt, dient deze stelling te worden

afgewezen De aftrek wordt dan wel gegeven terzake van de investering, doch dit verband is toch niet zo nauw te zien dat men de aftrek zou mogen incorporeren in de vervangingswaarde. Hierbij mag niet uit het oog worden verloren, dat de aftrek slechts kan worden gerealiseerd via de belastbare winst, en voorts dat het aftrek-regime bij herhaling aan wijziging onderhevig is gebleken te zijn.

14. Uit het voorgaande volgt, dat het op de balans voorkomende saldo wegens investeringsaftrek ten gunste van komende jaren bij de bepaling van de intrinsieke waarde moet worden aangemerkt als deel van het eigen vermogen. Hetzelfde geldt voor de belastingbesparing, die in komende jaren zal worden verkregen wegens investeringsaftrek terzake van reeds verrichte investeringen. De fiscaal nog te realiseren investeringsaftrek wordt dus als actiefpost in de berekening betrokken; uiteraard onder de mits dat de rentabiliteitsprognose redelijk grond geeft voor de veronderstelling dat de belastingbesparing metterdaad kan worden gerealiseerd. Anderzijds zal nog te verrekenen desinvesteringsbijtelling wegens desinvesteringen die reeds hebben plaats gevonden, als passiefpost in mindering moeten komen.

15. In dit verband rijst tenslotte nog de vraag of bij de berekening van de intrinsieke waarde nog een voorziening in aanmerking moet worden genomen wegens de fiscale claim, die nog op de bedrijfsmiddelen rust; immers, worden deze bedrijfsmiddelen binnen 10 jaar na hun verwerving afgestoten, dan wordt op de belastbare winst een bijtelling toegepast. Men zou hier derhalve een latente en voorwaardelijke belastingverplichting aanwezig kunnen achten.

Voor deze voorziening is dunkt ons in het algemeen geen plaats en wel om de volgende redenen:

- a. De desinvesteringsbijtelling is in de wet opgenomen om ongewenste manipulaties ter verkrijging van belastingvermindering te voorkomen. Een stimulans van de investeringsactiviteit betekent zij niet; zij is alleen een sanctie, een boete.
- b. De bedrijfsmiddelen zijn aangeschaft om een doelmatige en duurzame plaats in de collectiviteit van kapitaalgoederen in te nemen, en zij worden dan ook bij de berekening der intrinsieke waarde als „going concern” gewaardeerd. Voor gebouwen is in dat kader afstoting binnen 10 jaar nauwelijks denkbaar. Voor machines is deze mogelijkheid iets meer reëel, doch dan is de residuwaarde als regel slechts een geringe fractie van de aanschafwaarde. Alleen als er sprake is van overtollige bedrijfsmiddelen - die in verband daarmee op liquidatiewaarde worden gewaardeerd - komt een voorziening voor desinvesteringsbijtelling aan de orde.